Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 46, Haziran 2020, s. 139-154

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.43367>

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe Mine AKTULAY ÇAKIR

Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Oyunculuk Bölümü

tugcecakir@beykent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4002-845X>

Asena YILDIRIM

Bahçeşehir Üniversitesi İleri Oyunculuk Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

asenasenayildirim@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2278-8463>

ÖYKÜDEN METNE, METİNDEN SAHNEYE: STEFAN ZWEİG VE KORKU

Özet

Tiyatroda bilinen bir eserden yola çıkılarak yapılan uyarlama metinlerin tercih edilmesinin nedeni, seyircide merak uyandırması ve seyircinin ilgisini çekmesidir. Uyarlanan eserde çizilen karakterlerin hazır oluşu da yönetmen veya yazar açısından bakıldığında göreceli olarak kolaylaştırıcı bir durumdur. Çünkü öykü hazırdır. Günümüzde popüler roman ya da öykülerden uyarlanmış pek çok başarılı yapıt görmek mümkündür. Avusturyalı yazar Stefan Zweig, bunun örneklerindendir. Akıcı üslubu, karakter tahlilleri, savaş karşıtı, iyimser ve insancıl bir yazar olması, okuyucuda onun “bizden biri” olma fikrini uyandırmış, okurlar tarafından takdir edilmiş beğenilmiştir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’na göre ölümünün üzerinden 70 yıl geçmesi sebebiyle de hakkındaki yasal telif kısıtlaması kalkmış, böylece birçok yayınevi tarafından eserleri yeniden basılmaya başlanmıştır. Türkiye’nin ilk telif hakları ajansı Onk Ajans, “Korku” adlı tiyatro metnini Elodie Menant’ın uyarlamasıyla bünyesine dâhil etmiş, oyunun Türkiye prömiyeri 2018 yılında Alt Sahne tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yazarın “Korku” adlı öyküsü ve uyarlanmış oyun metni incelenecektir. Araştırma yöntemi olarak kaynak taraması ve metin çözümleme yapılacaktır, karakterler Freud’un psikanaliz kuramındaki rüya, utanç, suçluluk duygusu kavramları üzerinden okunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Stefan Zweig, Elodie Menant, Korku, Freud, Tiyatro

FROM STORY TO TEXT, FROM TEXT TO STAGE: STEFAN ZWEIG AND FEAR

Abstract

The reason as to why adapted texts which are based on a known piece of art in theatre preferred is because these make audience curious and attract their attention. From writers' or the directors' perspective, the characters being already existed in an adapted work is a respectively facilitating situation. This is because the story is ready. Nowadays, it is possible to see many successful art works that are based on a popular novel or a story. An Austrian writer, Stefan Zweig is an example of this. Readers think of Zweig as "one of us" and appreciate him accordingly due to his fluent style, character analysis and him being an anti-war, an optimist and a humanist. Given that it has been 70 years since his death, according to the Law on Intellectual Art Works, the legal copy right restrictions are no longer in force and therefore his works have been started to be republished by many publishers again. Turkey's first copy right agency, Onk Agency, included a theatre text named "Fear" which is based on Elodie Menant's adaption to its structure and the premier of the play was put on a stage by Alt Sahne in 2018. In this article, the writer's story named "Fear" and its adapted play script will be analysed. In terms of research methods, literature review and text analysis will be carried out; the characters will be evaluated based on the following concepts within Freud's psychoanalytic theory: dream, shame and guilt.

Keywords: Stefan Zweig, Elodie Menant, Freud, Fear, Theatre

GİRİŞ

Türkiye’de ve Dünya’da en çok okunan yazarlar arasına girmeyi başarmış olan Avusturyalı yazar Stefan Zweig, 1881 yılında Viyana’da dünyaya gelmiş, 1942 yılında ise ikinci eşi Lotte ile ‘Veronal’ adlı uyku ilacını içerek Brezilya’da yaşamına son vermiştir. Küçük yaşlardan itibaren çok iyi eğitim gören ve birçok dil bilen Zweig, lisedeyken Alman şair Rainer Maria Rilke ve Avusturyalı şair Hugo Von Hofmannsthal ile tanışıp onlardan etkilenmiş ve bu yıllarda ilk şiirlerini yazmaya başlamıştır. 1901 yılında ilk şiir kitabı ‘Gümüş Teller’ yayımlanmıştır. Bu kitaptan sonra Viyana Üniversitesi’nde felsefe eğitimi sırasında, Viyana’nın ünlü gazetelerinden birinde makaleler yazmaya başlamıştır. 1904 yılında ‘Hippolyte Taine’nin Felsefesi’ tezini yazıp doktorasını vermiş ve gazetelerde yayımlanan öyküleriyle yavaş yavaş tanınmaya başlamıştır. 1906 yılında ‘İlk Çelenkler’ adlı ikinci şiir kitabı yayımlanmış ve bu kitapla ödül almıştır. Bu yıllarda öğrendiği diller sayesinde birçok eserin Fransızca’dan Almanca’ya çevirisini yapmış, birçok ülkeyi de gezme şansı elde etmiştir. Uzun yolculuklara çıkan Zweig, yazar olma merakından kaynaklı farklı insanları tanımayı, farklı yerleri görmeyi çok sevmiş ve birçok ülkeden daha sonra mektup arkadaşlığı yapacağı sanatçı dostlar edinmiştir. Fakat ülkesine döndüğünde kendisini bir savaşın ortasında bulmuştur. 1914 yılında, Belçika’dan Viyana’ya döndüğü gibi I. Dünya Savaşı’nda karargâhta gönüllü olarak ‘savaş arşivi memurluğu’ görevini almıştır. Savaşın başlangıcında sadece bir yazar ve gazeteciyken,

yaşanan bu kaostan uzaktan tanığı olarak mesleğini icra ederken, savaşı destekler durumdaydı. Fakat Galiçya'ya gittiğinde, o kaostan içinde kimliğinden sıyrılıp sadece “insan” olarak bütün o anlamsızlıklara ve ölümlere tanık olmak onda tam tersi bir etki yaratmış ve görevini icra etmeye devam etse de ilk tavrını pasif kalmaktan yana göstermiştir. Zaman geçtikçe savaş karşıtı olarak geliştirdiği tutumunu 1916'da yazdığı “Babil Kulesi” ve 1918'de yazdığı “Zorlama” adlı yazılarıyla herkese duyurmuştur.

Stefan Zweig, en çok yazdığı uzun öyküleriyle tanınsa da şiir, deneme, anı ve tiyatro türlerinde de eserler vermiştir. 1917 yılında tanık olduğu savaştaki trajediyi “Yeremya” adlı tiyatro oyunuyla anlatmıştır. Hangi edebi türde yazarsa yazsın kendisini ifade edememiş olarak görmüş olmalı ki ardından “Yabancı Ülkedeki Dostlarıma” adlı açık mektubunu yazmış ve yaşanan bu durumları daha da ayrıntılı ifade etmek istemiştir. Görüşleri kendisi gibi savaş karşıtı olan Fransız şair Romain Rollan ve Alman şair Rainer Maria Rilke ile çok uzun yıllar bu konularda mektuplaşmışlardır. Bu tür karşıt söylemlerin duyurulması suç sayılan ülkesinden savaş bittiğinde, Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesiyle birlikte zorunlu göç etmiş ve Salzburg'a yerleşmiştir.

Görsel 1. Stefan Zweig'in 1900'lü yıllarda çekilmiş bir fotoğrafı (Solda)

Görsel 2. İlk eşi Frederike Von Minternit

Burada, daha sonra ikilinin mektuplaşmalarına şahit olunan, iki çocuk annesi Frederike Von Winternit ile tanışmış ve evlenmiştir. Bu küçük kentte eşiyle ve çocuklarıyla sessiz, sakin bir hayat süren Zweig, uzun süre geçirdiği yazarlık hayatında burada mesleğinin zirvesine ulaşmıştır. Çünkü daha sonraki zamanlarda yahudi asıllı olduğu için kara listeye alınacak, kitapları yakılacak, II. Dünya Savaşı'na şahit olacak ve tehdit altında kalarak yaşamak için başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalacaktır. Bu zamanda yazdığı eserlere bakıldığında; çalışmanın konusu olan “Korku” adlı uzun öyküsü de ilk eserlerinden biri olarak 1920 yılında daha verimli ve sakin olan bir ortamda doğmuş ve 21. yüzyılda hala en çok bilinen ve okunan kitaplarının arasında yerini almaktadır.

1. Stefan Zweig'in “Korku” Adlı Uzun Öyküsünün Konusu

İki çocuk annesi genç, güzel ve saygın bir kadın olan Irene, kendisi gibi burjuva sınıfına mensup, kültürel olarak kendisinden üstün, iyi eğitilmiş bir avukatla evlidir. Sekiz yıllık rahat, korunaklı, sorumluluktan uzak, son derece sakin olan evlilik hayatından ve kocasının yoğun işleri ve ilgisizliğinden ötürü sıkılan Irene, arayış içine girer. Belki de fırtına veya bunaltıcı

sıcak kadar havanın durgunluğu da Irene’i rahatsız etmiş, aynı şekilde ılımlı bir mutluluk da talihsizlik kadar kıskırtıcı olmuştu Irene için. Çünkü tokluk da açlıktan daha az kıskırtıcı değildi (Zweig, 2018: 8). Irene, bir gece toplantısı sırasında tesadüfen tanıştığı, küçük bir çevrede tanınan genç bir piyanistyle yasak bir ilişki yaşamaya başlar. Nasıl başladığını bile anlayamadığı bu ilişkiye ne ruhsal ne de fiziksel bir anlam yüklemiş, gerçek bir ihtiyaç veya hayranlık bile duymadan kendini bu genç adama teslim etmişti. Zamanla bu ilişki güzel duygular hissettirdiği kadar, Irene’in korkuya kapılmasına da neden olmuştu. Takip edilme, tanınma, yakalanma korkusu, ahlaki ve vicdani sorgulamalar bir süre sonra Irene’in yaşamını çekilmez bir hale getirmeye başlamıştı.

Bayan Irene, aşığının dairesinden çıkıp merdivenlerden aşağı inerken birden yine o anlamsız korkuya kapıldı. Gözlerinin önünde kara bir topaç vınlayarak dönmeye başladı; dizleri katılaştı, dehşetle donup kaldı. Aniden kapaklanmamak için hemen parmaklığa tutunması gerekti. Bu tehlikeli ziyareti ilk kez yapmıyordu, bu ani ürpertiye hiç yabancı değildi, yine de içinden ne kadar dirense de evine dönerken her seferinde nedensiz yere bu saçma ve gülünç korku nöbetine yenik düşüyordu (Zweig, 2018: 1).

Genç sevgilisi Edouard’ın evinden çıktığı bir gün, Edouard’ın sevgilisi olduğunu söyleyen kaba davranışlı, genç bir kadın (Elsa), Irene’in önünü keser ve onu Edouard’ı kendisinden çalmakla suçlar. Konuşma ilerledikçe Elsa’nın kaba ve tehditkâr tavrı iyice artar. Bu tehditkâr tavrı sonraları şantaja dönüşür. Elsa, sürekli Irene’den para istemeye, parayı almazsa onu çocuklarına ve kocasına söylemekle tehdit eder. Bu huzursuzluk Irene’in aile hayatına da yansımaya başlar ve içinden çıkılmaz bir sarmala dönüşür. Irene, bir akşam kocası Fritz için son derece önemli bir davette, gördüğü sanrılar ve korku yüzünden öylesine çıldırır ki, içkinin de dozunu arttırarak kendini ve Fritz’i küçük düşürecek hareketler yapar. Elsa’nın evine mektup göndermesi ve evinin içine kadar girmesiyle de durum artık içinden çıkılmaz bir hal alır ve Irene intihar etmeye karar verir. Irene’in kocasına ve çocuklarına karşı ilgisiz ve yer yer kaba tavrı Fritz’in dikkatini çeker. Fritz her ne kadar Irene’e yardımcı olmak istese de Irene bir türlü itirafa yanaşmaz. Çünkü Fritz’le yüzleşmekten, çocuklarını ve yaşadığı hayatı kaybetmekten korkmaktadır. Bir akşam kocasıyla yaptığı tartışma sonucu ikisi de bazı itiraflarda bulunur. Fritz, başından beri bu ihaneti bildiğini ve Elsa’yı kendisinin para karşılığında bir şantajcı olarak tuttuğunu itiraf eder. Böylece karısına kendince bir ceza verecek, onu korkutarak itiraf etme yoluna sürükleyecektir. Gerçeklerin açığa çıkmasıyla birlikte artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını bile bile bu durumu her ikisi de kabul eder. Öykünün sonu ikilinin evliliğindeki yaraları sarmak istemesiyle sona erer.

O sırada yan odada gülüşmeler duyuldu. Çocuklar kalkmış, yeni doğan güne uyanan kuşlar gibi cıvıldıyorlardı. Irene oğlanın sesini açıkça tanıdı ve babasının sesine ne kadar benzediğini ilk kez fark ederek şaşırdı. Dudaklarında hafif bir gülümseme uçuşarak orada kaldı. Yaşamını ve şimdi mutluluğunu da oluşturan bütün bu şeylerin tadına daha derinden varmak için gözleri kapalı yatmaya devam etti. İçinde hala acıyan bir yer vardı, ama iyi şeyler vaat eden bir acıydı bu, tamamen kapanmadan önce kabuk

tutarken yanan yaralar gibi sıcak, ama yumuşak bir acı. (Zweig, 2017: 69,70)

Elodie Menant'ın uyarlamasına bakıldığında oyunun sonunda ise Irene öğrendikleri karşısında duyduğu şaşkınlıkla Edouard'tan özür dilemesi gerektiğini ve kocasından ayrılmak istediğini söyler.

IRENE: Ben... Benim çıkıp gitmem gerekiyor! Edouard'ın yanına gidip hemen ondan özür dilemem gerekiyor... Hiçbir açıklamada bulunmadan terk ettim onu!

FRITZ: Edouard! Ne ilgisi var?

IRENE: Özür dilemem gerek! Bu ne demek bilir misin? Eğer özür dilersem, o kişi benim için kötü duygular içinde olmayacaktır. Bu kadın benim için hiçbir fenalık yapmadı diyecektir! Bu şekilde anacaktır!

FRITZ: Buna hiç gerek yok Irene! Bu düpedüz saçmalık olur!

IRENE: Demek özür dilemek saçmalık oluyor sence?

FRITZ: Hayır! Ben de senden özür diliyorum! Irene... Irene lütfen beni affetmeni istiyorum senden? Çok üzgünüm... İnan çok üzgünüm...

IRENE: Ben... Ben öyle sanıyorum ki şuan... ikimize ait bir dosya oluştu artık: IRENE ve FRITZ DAVA DOSYASI... Ben hukukçu olmadığımı göre içeriği hazırlamak sana düşüyor... Kim bilir belki de bu dosya bizleri birbirine yaklaştırmış olur! Ama tabii sonra, çok sonra... (Menant, 2018: 55-56)

Yönetmen Çakır, oyunun finalini günümüz koşullarını göz önünde bulundurarak yapmış ve kararı seyirciye bırakmıştır. Bu noktada seyircinin kafasında çiftin bir daha bir araya gelip gelmeyeceğine dair net bir işaret yoktur. Seyirci nasıl bir son hayal ediyorsa onu düşünecektir. Oyunun finalinde Irene sadece son repliklerini söyler ve evi terk eder.

IRENE: Ben... Ben öyle sanıyorum ki şuan... ikimize ait bir dosya oluştu artık: IRENE ve FRITZ DAVA DOSYASI... Ben hukukçu olmadığımı göre içeriği hazırlamak sana düşüyor... Kim bilir belki de bu dosya bizleri birbirine yaklaştırmış olur! Ama tabii sonra, çok sonra...(Menant, 2018: 56)

2. Öykü-Uyarlama-Reji ve Freudyen Bakış Açısı Üzerinden Metin Analizi

Tiyatroda bilinen bir eserden yola çıkılarak yapılan uyarlama metinlerin tercih edilmesinin nedeni, seyircide merak uyandırması ve seyircinin ilgisini çekmesidir. Uyarlama, bir eseri çevrildiği dilin, konuşulduğu toplumun yaşayışına, inançlarına uydurma olarak tanımlanmaktadır¹. Uyarlamaların en belirgin nedenlerinden biri de oyunları modernize etmektir. Geçmişte bu genellikle, oyunu dönemin ahlak anlayışına uydurmak için, sahnelerinin yeniden yazılması ve finallerin değiştirilmesi anlamına geliyordu (Innes, 2010:259).

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 13.04.2020)

Innes'in de belirttiği gibi, oyunun sahnelendiği coğrafyanın koşullarına göre gelişen, değişen metinler günümüzde de oldukça yaygındır. Gerek Menant'ın uyarlamasında gerekse Çakır'ın rejisinde bunun örneklerini görmek mümkündür. Yönetmen kimi zaman döneme uygun bir rejî tercih eder, kimi zamanda klasik bir eseri modern olarak yorumlar.

Korku'nun Türkiye prömiyeri Tuğçe Mine Aktulay Çakır rejisiyle 2018 yılının Ekim ayında Alt Sahne tarafından gerçekleştirilmiştir. Oyun metni Stefan Zweig'in "Korku" adlı uzun öyküsünden Elodie Menant tarafından uyarlanmıştır. Eserin tüm hakları Türkiye'nin ilk telif hakları ajansı olan "Onk Telif Hakları Ajansı"na aittir. Oyunda Fritz karakterini Kerim Urun, Irene karakterini Zeynep Aytekin, Elsa karakterini Asena Yıldırım ve Edouard karakterini ise İsmail Nadir bilgili oynamıştır. Oyunun koreografisini ve hareket düzenini Seçil Demircan, kostüm ve sahne tasarımını Müge Hooper, Müziklerini Doğan Balcı, fotoğraf çekimlerini Murat Dürüm, afiş tasarımını Ali Cengiz İşcanlı yapmıştır.

Korku'nun uzun öykü olarak Stefan Zweig tarafından yazıldığı tarih 1920 olarak bilinmektedir. Yazar, savaş sonrası Avusturya'daki aile yaşantısını, toplumsal rolleri ve ruhsal durumları gözler önüne serer. Elodie Menant'ın 2014-2017 yılları arasında sahnelenen uyarlamasında olayın geçtiği tarihi 1950 olarak değiştirmiştir. Bu tarih II. Dünya Savaşı sonrasındır. Savaş arkasında derin izler bırakmıştır. Bununla beraber yazar tüm yaşamı boyunca iki büyük savaşa tanıklık etmiştir. Savaşın ardından Büyük Avusturya Macaristan İmparatorluğu yıkılmış, yaşanan bir mağlubiyet ve geride parçalanmış birçok aile kalır. 1919'daki seçimlerde sosyal demokratların başa geçmesiyle halk bir nebze de olsa rahatlamıştır. II. Dünya Savaşı ise, arkasında büyük bir enkaz bırakmıştır. Tüm bu olaylara rağmen Viyana'yı tekrar inşa etme çabaları hız kesmeden başlar ve Viyana muazzam bir ekonomik kalkınma yaşar. Bu sebeple burjuva sınıfı artık daha rahat nefes almakta ve insanlar sık sık sosyal ortamlarda bir araya gelmektedir. Öyküde yer almayan Fritz ve Irene çiftinin uyarlama metinde bir soyadları vardır: Wagner. Bir başka ayrıntı da öyküde yer alan ana karakterler dışındaki sadece ismi geçem kişilerin isimlerin uyarlama metinde farklı isimler olarak değiştirilmesidir.

Zweig'in eserlerinde insan psikolojisinin ayrıntılı tahlillerini ve karakterlerin yaşadıkları yoğun duygu durumlarını, yazarın akıcı ve yalın üslubu sayesinde görmek mümkündür. Zweig'in "Dostlarla Mektuplaşmalar" adlı kitabında Freud ile mektuplaşmaları yer alır ve Viyana'da kurmuş olduğu yakın dostluk sayesinde, Zweig'in karakterlerini yaratırken ondan ilham aldığını söylemek yanlış olmaz. İnsanların olaylar ve durumlar karşısındaki davranışlarının altında yatan nedenleri bilinçaltı, bilinçdışı, çocuklukta yaşanan travmalar vb. kavramlarla açıklayan Freud, Zweig'in deyim yerindeyse kılavuzu olmuştur. Tüm eserlerinde olduğu gibi *Korku*'yu da yalın bir anlatımla kelime oyunlarına gerek duymadan, taraf tutmadan yazmıştır. Bu da okurların gözünde onu kolay okunabilen ve anlaşılabilen ve en önemlisi de evrensel bir yazar olma noktasına taşıyan yönüdür.

Psikanaliz, tedavi edici bir uygulama olup insan ruhunun teorisi olarak tanımlanır. 1885 ve 1939 yılları arasında Alman nörolog Sigmund Freud tarafından temelleri atılmıştır. Günümüzde halen dünyanın dört bir yanında psikanalistler tarafından geliştirilmeye devam edilmektedir. Kaygı, engellenme ve veya depresyon gibi içsel çatışma yaşayan insanların tedavisinde kullanılan bu yöntemde, uzman bir psikanalistle hastanın iç dünyasına dair (rüyaları, hatıraları) analizler yapılır. Psikanalizin başlıca dört uygulama alanı vardır. Ancak çalışmayı sınırlandırmak açısından Freud'un sadece zihnin nasıl çalıştığına ilişkin teorisi üzerinden çalışma sürdürülecektir.

“Korku” Freud’un ortaya koyduğu psikanaliz kuramı üzerinden okunduğunda Irene’deki cinsel yönelimlerin sebebinin bilinçaltının dışavurumu olduğu görülür. Freud’un kişilik kuramını açıklayan Tuzcuoğlu’na göre “Yaşam içgüdüsünün çalışması libido ile olur” (Tuzcuoğlu, 1995:2). Libido, insanın davranışlarının temelini oluşturan cinsel içgüdüdür.² Irene’e bakıldığında da onu ihanete sürükleyen itkinin yenilenme arayışı olduğu görülmektedir.

IRENE: ...”Onun yanında kendimi daha canlı hissediyordum” (Menant, 2018:52).

Fakat bu yenilenme arayışının sonunda Irene büyük bir kaygı duymaya başlar. “Korku yalnızca irademiz dışında maruz kaldığımız bir şey değildir. Sıradan, sıkıcı gündelik yaşamı aşmaya teşebbüs ederek de korkuyla bile isteye yüz yüze geliriz” (Svendsen, 2017:12). Kaygı, bir gerilim durumu, açlık, seks gibi bireyi davranışa sevk eden bir güdü olarak görülür. Üç tür kaygı vardır:

Gerçek Kaygı: Gerçek bir korku objesi vardır. Korkunun derecesi kaygının derecesini oluşturur.

Nevrotik Kaygı: Korkunun belli bir nedeni yoktur. Bilinçaltına itilmiş olan malzemeler bireyi tedirgin eder. Kişide çatışmalar görülür.

Ahlaki Kaygı: Süper ego tarafından cezalandırılma korkusu vardır. Toplum kurallarına aykırı davranışlarda bulunmak suçluluk duygusu yaratır. (Kuzgun,1988’den akt. Tuzcuoğlu,1995:2)

Irene’in kaygıları, ahlaki kaygılardır. İçinde yaşadığı toplumun kurallarına aykırı davrandığını düşündüğünden, suçluluk duygusu yaşar. Duyguları tıpkı bir sarmal gibidir. Kaygı, korkuyu doğurmaktadır, korku da utancı. Zamanla şantajcının karşısına çıkmasıyla kaygıları gerçek kaygıya dönüşür finale doğru kendisiyle yaşadığı iç çatışmalar nevroitik kaygıya dönüşür.

“Bu tehlikeli ziyareti ilk kez yapmıyordu, bu ani ürpertiye hiç yabancı değildi, yine de içinden ne kadar dirense de evine dönerken her seferinde nedensiz yere bu saçma ve gülünç korku nöbetine yenik düşüyordu” (Zweig, 2018:1).

Buradan anlaşılacağı gibi kişi, Irene, ahlaki kaygısının dışavurumunu yaşamaktadır. Ve bu Irene’in korku nöbetleri geçirmesine neden olur. Kişide oluşan bu kaygı durumlarının sonucunda savunma mekanizmaları gelişir. Bunlardan bazıları inkâr etme, neden bulma, yansıtma ve duygusal yalıtımdır.

“Irene, düşüncelerinde durmadan geriye dönüyor, kadının karşısına çıktığı o tatsız anı, o iğrenç şantajcıcıyı hatırladığında içi dehşetle katlaşıp kalıyordu” (Zweig, 2018:6).

Yaşanan yasak aşk, ihanet, tutku, utanç, intihar düşüncesi gibi duygu ve durumların tartışıldığı ve tartışıldığı bu eserde bilinçaltına itilmiş duyguların ortaya çıkıp serbest kaldığını görülmektedir. Irene, aile bağlarına düşkün, kocasını, çocuklarını ve sakin burjuva yaşamını seven bir kadinken onu ihanete sürükleyen nedenler Freud üzerinden okunduğunda Irene’in davranışlarındaki değişimin sadece can sıkıntısı ve arayış sebebiyle yaşanmadığını gösterir. Örneğin Irene’in gençliğinde karşılaştığı ve ona ilgi duyduğu yakışıklı bir aktörü sık sık hatırlaması, onu rüyalarında görmesi ve cinselliğini bastırmasını Freud, her şeyin bellekte korunduğuna ve uygun şartlar altında tekrar ortaya çıkabileceğiyle açıklar (Freud, 2011: 49).

² <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.04.2020)

Cinsellik, genitalerle olan çok yakın ilişkisinden uzaklaşmış ve asıl amacı hazza ulaşmak olan ve üreme amaçlarına hizmet etmenin ikincil amaç olduğu daha kapsamlı bir vücut işlevi olarak görülmüştür. İkinci olarak cinsel dürtülerin, oldukça ikircikli bir kelime olan sevgi için kullanılan tüm şefkatli ve dostça dürtüleri kapsadığı kabul edilmiştir (Freud, 2016: 45).

Irene, öyküde hayatının rutininden sıkılmış ve macera peşinde koşmak isteyen bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Bunların yanı sıra avukat olan kocası Fritz'in de işleriyle meşgul olup Irene ile ilgilenmemesi, Irene'de yalnızlık duygusunu daha da arttırmıştır.

Kültürel olarak kendisinden üstün, varlıklı kocasının, iki çocuğunun yanında tembel ve mutlu bir korunmuşluk içinde rahat, refah içinde, son derece sakin bir hayat yaşıyordu. Fakat fırtına veya bunaltıcı sıcak kadar, havanın durgunluğu da insanı rahatsız edebilir, aynı şekilde ılımlı bir mutluluk da talihsizlik kadar kışkırtıcı olabilir ve isteksizlik çeken pek çok kadın için, umutsuzluğun getirdiği sürekli bir doyumsuzluk daha tekinsizdir. Tokluk da açlıktan daha tekinsiz değildir. Irene'de macera merakını uyandıran da hayatının tehlikesiz ve güvenli oluşuydu (Zweig, 2017:8).

Irene'in Edouard birlikte olmak istemesinin altında yatan bir başka neden de ilgi arayışı olarak açıklanabilir. Oyun metninde Irene bunu kocasına açıkça dile getirir.

Benimle ilgilenmiş olması yetiyordu... Müzikten sanattan konuşuyorduk! Görüşlerime değer veriyordu... Onun yanında kendimi daha canlı hissediyordum... Aynı şeyi seninle ne kadar denediysem olmadı! Ne söylesem sessiz kalıyordun! İlgisiz! Senin yanında bir varlıktım! Yalnızca yaşamakta olan bir varlık! Karşımda ise bir adam! Dosyalar içine gömülmüş bir makine düzeninde ha bire sayfalar kat ediyor! Bitmiyor! Hiç Bitmiyor! (Menant, 2018:52).

Irene'in bilinçaltındaki sevmeye, sevilme, cinsellik gibi bastırılmış duygularının dışavurumu "aldatma" olarak ortaya çıkar. "Zira bilinçaltının ezeli arzusu ışığa doğru yükselmek, farkına varmak ve kendini eyleme dönüştürerek boşalmaktır" (Zweig, 2017:74).

İlk bakışta imrenilecek bir yaşama sahip olan Irene, burjuva yaşam tarzının belli başlı alışkanlıkları, tekdüzelikleri ve sahteliklerinden kurtulmanın yolunu bir gönül macerasına atılmakta bulur. Bu gönül macerası Irene' in de ifade ettiği gibi onun için sıradan ve önemsizdir. Böyle bir gönül macerası için evliliğinin yıkılmasını göze almak istemez. Kocasını aldatmasıyla beraber de izlenilme, takip edilme, başkaları tarafından tanınma, yakalanma, suçluluk, utanç, huzursuzluk gibi duygular ruhunu kemirmeye başlar. Fritz'le konuşmalarının alt metninde Irene' in içinde yaşadığı durum açıkça görülmektedir.

FRİTZ: ... Korkudan kaynaklanan yalan düpedüz alçaklıktır! Korku bataktır, ama ceza var! Ceza onarır! ...

IRENE: Bence yanılıyorsun Fritz! Onunki korku değil! Onunki utanç!

FRİTZ: Utanç! Utanç da korkunun bir diğer tanımı zaten! ...''
(Menant, 2017: 40).

Freud'a göre suçluluk duygusunun temelinde üst benlik (süper ego) yapısı vardır. Üst benlik, cinsel ve saldırgan dürtülerin tehlikeli olup olmadığını denetleyen, toplumsal ve ahlaki değer yargılarının temsilcisi olan bir yapıdır. Freud, utancı ise benlik ideali kavramı üzerinden açıklamıştır. Benlik ideali, kişinin olmak istediği mükemmel halini yansıtır... Suçluluk duygusu üst benliğin çizdiği sınırlar ihlal edildiğinde ortaya çıkarken, utanç ise benlik idealinin koyduğu hedefe ulaşamadığında ortaya çıkar. ...Utanç, benlik ideali ve benlik arasındaki gerilimden kaynaklanırken; suçluluk, üst benlik ve benlik arasındaki gerilimden kaynaklanır.³

Irene'in korkuları kocasını aldattığı andan itibaren kendini gösterir fakat Elsa'yla ilk karşılaşması ve Elsa'nın ona şantaj yapması, Irene'in müthiş bir suçluluk ve utanç duymasına neden olur. Aşağıdaki alıntı Zweig'in kısa öyküsünde Irene'in gördüğü rüya olarak anlatır. Elodie Menant ise bu rüya sahnesini metinde gerçek, yaşanmış bir olay gibi tasvir eder. Bir davette hiç tanımadığı bir adam Irene'e doğru yaklaşır ve birdenbire Elsa gelip Irene' in kıyafetlerini parçalar. Bu durum Irene'in içinde bulunduğu durumun dışavurumudur. Kim olduğunu çıkaramadığı genç adam, Irene'in gençliğinde hoşlandığı genç ve yakışıklı aktör olarak yorumlanabilir. Diğer yandan Alt Sahne'nin rejisinde yönetmen, genç adamı Irene'in gözünde Edouard olarak göstermiştir. Dans ettikleri sırada Elsa birdenbire belirir ve Irene'in kıyafetinin yırtar. Aslında tüm bunlar Irene' in kafasında yarattığı bir düştür ibarettir.

O gece bunaltıcı bir rüya gördü. Bilmediği bir müzik çalıyordu, salon aydınlık ve yüksek tavanlıydı; içeriye girdi, kalabalığın ve renklerin arasına karıştı, o sırada gözünün ısırdığı, ama kim olduğunu çıkartamadığı genç bir adam yanına yaklaştı, kolundan yakaladı, Irene onunla dans etmeye başladı (Zweig, 2017:25).

Rüyaların anlaşılması psikanalizin temelidir ve bilinçdışının tanınmasında önemli bir etkiye sahiptir. Freud'a göre rüyalar bilinçdışının tanınmasında bir kral (via regia) yoludur. Freud'un araştırmalarında bilinçdışından gelen içgüdülerin duygu ve düşünceler üzerinde etkisi büyüktü. Ayrıca bilinçdışından gelen içgüdüler davranışları etkiliyor ve belirliyordu. Hatta bu içgüdülerin etkilerinin bazen aklın ötesine de geçebildiği bilim adamları tarafından da doğrulanmıştır. Freud'a göre yaşamımız hep aklın doğrultusunda ilerlemiyordu, yaşamımız bilinçdışı parlamalara sıkı sıkıya bağlıydı. Ona göre yaşantımızı sadece aklın doğrultusunda sürdürüyor olmak buzdağının sadece görünen kısmını görüp anladığını sanmaktan öteye gitmezdi (Zweig, 2003: 53).

³ <http://selfpsikoloji.com/2017/09/21/utanc-ve-sucluluk/> (Erişim Tarihi: 13.04. 2020)

Görsel 3. “Korku” Elsa&Irene&Edouard Davet Sahnesi, Prodüksiyon: Alt Sahne (Görseller, Alt Sahne arşivinden temin edilmiştir)

Irene için güzel ve macera dolu başlayan gizli ilişkisi Elsa’nın ortaya çıkmasıyla diğer bir deyişle kocasının bu ihaneti öğrenmesiyle biter.

ELSA: O bana ait! O adam bana ait! Ama sen alıp çaldın onu benden! Hırsız! Sen bir hırsızsın! Şuna bakın! Şu kadına bakın! Çok adi! Çok aşağılık bir kadın! Adeta sokak süprütüsü! Sokak süprütüsü!

IRENE: Mahvoldu! Şuraya bakın! En güzel tuvaletim paramparça oldu! O yaptı! O kadın yırttı! O kadın yırtıp mahvetti gece tuvaletimi...! (Menant, 2018: 29).

“Yetişkin dünyasında bastırılmış bir duygu kendisini ifade etmek isterken, bunu özgürce yapmaya cesaret edemiyor... Korktuğu için, asıl amacının anlaşılmasını engellemek adına öncelikle kasıtlı ve oldukça zeki çarpıtmalarla anlamsız birtakım olgular öne sürüyor” (Zweig, 2017:94).

Zaman içinde Elsa, Irene için bir tehdit unsuru oluşturmaya başlar. Korku duygusu Irene’in ruhunu öylesine kaplar ki hayatının her anında Elsa’yı görmeye başlar. Menant, oyun metnini yazarken sahneleri çok zekice kurgular. Elsa karakterinin varlığını yer yer zamanın içselleşmesi tekniğiyle seyirciye gösterir. Böylece seyirci Irene’in aklının içinden geçenleri görebilmektedir.

IRENE: Ben de o nedenle zaten sana... Yani ben de sana...

ELSA: Hadi ama... Hadi çok iyi gidiyor... Devam edin!

IRENE: ... Benim de sana söylemek istediğim...

ELSA: Tam sırası... Şu an tam sırası...

FRITZ: Evet seni dinliyorum? (Menant, 2018: 41,42).

Alt Sahne'nin prodüksiyonunda yönetmen Elsa'yı bir tehdit unsuru olarak somut bir hale getirirken oyuncunun durağan enerjisinin gücünü kullanmıştır. Elsa'nın oyunun başlamasından itibaren bekleyen, yansız duran, gözetleyen, dıştan merkeze doğru git gide Irene'in özel alanına giren biri olarak konumlandırılması tekinsiz bir ortam yaratmakta, seyircide de merak ve ilgi uyandırmaktadır.

3. Karakterlerin Analizi ve Psikolojik Karmaşaları

IRENE: 30'lu yaşlarda genç ve güzel bir kadındır. Kocasını ile sekiz yıllık bir evliliği ve bu evlilikten iki çocuğu vardır. Irene evinde oldukça rahat ve konforludur. Çocuklarına bakacak bir dadiya, yemeklerini ve temizliklerini yapacak hizmetçilere sahiptir. Sık sık evde el işi, çizim yaparak, kitap ve dergi okuyarak vakit geçirdiği gibi konserlere ve davetlere de katılmaktadır. En büyük serzenişi bir avukat olan kocasının çok çalışması ve ona yeteri kadar vakit ayıramayışı ve kendisini anlamaya çalışmamasıdır. Hayatında değişiklik arayan Irene, genç bir piyanistle tanışınca evlenmeden önce yaşadığı duygulara geri döner. Ruhuna iyi gelen bu adamla zaman zaman bir araya gelir. Ancak bu birliktelik fiziksel ya da duygusal bir bağlılık değildir. Bir süre piyanistin sevgilisi ortaya çıkana kadar her şey güzeldir.

Şekil 4. "Korku" Irene&Edouard, (Solda). Prodüksiyon: Alt Sahne
(Görseller, Alt Sahne arşivinden temin edilmiştir)

Şekil 5. "Korku" Irene&Edouard, (Sağda). Prodüksiyon: Alt Sahne
(Görseller, Alt Sahne arşivinden temin edilmiştir)

Üçüncü bir kişinin bu olaya tanık olması Irene'de korku, utanç ve pişmanlık duygusu yaşamasına neden olur. Bazen günlerce evden hatta odasından çıkmaz ve çocuklarıyla bile ilgilenemez. Şantajcıyla karşılaşmaktansa kendi korkularıyla ve pişmanlıklarıyla kendiyi yüzleşmeyi ve evde hapsolmayı tercih eder. Bir süre sonra bu sarmalın içinden çıkamaz ve hayatına son vermeye karar verir. Kendisini öldürmek için eczaneden ilaç alır.

Kocasıyla tartıştığı bir gün bütün gerçekler ortaya çıkar ve gerçekler canını daha da acıtır fakat alıştığı düzeninden, çocuklarından ve rahat yaşamından vazgeçmek istemez ve yaşamının değerini anlayıp her şeyin düzelmesi için kendisine zaman tanıma kararı alır.

FRITZ: 40'lı yaşlarında bir ceza avukatıdır. Sekiz yıllık mutlu giden bir evliliği ve bu evlilikten iki tane küçük çocuğu vardır. Evliliğe ve aile kavramına çok değer verir. Uzun süren mesailer yüzünden işkolik bir adama dönüşmüştür. Hatta zaman zaman karısıyla uzun tartışmalarına bile tahammülsüzlüğünden, kurtuluşu çalışma ofisine gitmekte bulur. Fritz son derece kuralcı, kendince adil ama katı bir yapıya sahiptir. İnsanların ne yaptıkları ve düşündükleri onun için önemlidir. Çoğu zaman mesleğinin de gerekliliğinden olacak ki akılcı ve mantıklı düşünen bir yapıya sahiptir. Her işini en iyi bildiği ceza yöntemiyle çözmeye çalışır.

Bunu evde kurduğu sembolik bir mahkeme ve çocuğunu bir yalanından ötürü bu mahkemeden çıkan kararlar cezalandırışından da görmek mümkündür. Böylece Irene'i itirafa zorlar. Ancak Irene için daha yolun başıdır ve kocasıyla yüzleşemez. Fritz, karısı tarafından aldatıldığını öğrenince de onun üstünde benzer bir ceza yöntemi uygular. Amacı onu korkutarak cezalandırmak ve karısının eve dönmesini sağlamaktır. Karısının ağzından gerçeği duyana kadar bunu sürdürür, onu takip ettirir, şantaj yapılmasını ister. Fakat gerçekler Irene'in intihara kalkışmasıyla gün yüzüne çıktığında da kurulu düzeninin bozulmaması, çocuklarının annesiz kalmaması için karısını affetmek ister.

FRITZ: Hayır... bir daha asla... sana yemin ediyorum... bu kadar çok korkacağımı tahmin edemezdim... seni geri çağırmak istemiştin sadece... görevlerini hatırlamanı istemiştin... onu sonsuza kadar bırakmanı... bize geri dönmeni istemiştin... bir rastlantıyla durumu öğrendiğimde başka çare bulamadım... yüzüne karşı söyleyemezdim... ben... ben hep geri döneceğini düşündüm... o zavallı kadını o yüzden ben gönderdim... seni ondan uzaklaştırsın diye... biçarenin biri, işsiz bir oyuncudur o... bu işi gönülsüz kabul etti, ama ben istedim... şimdi haksızlık etmiş olduğumu görüyorum... ama geri dönmeni istiyordum... hazır olduğumu... bağışlamaktan başka bir şey düşünmediğimi... hep hissettirdim sana ama sen anlamadın... fakat... fakat bu kadar ileri gitmek istemezdim... bu olanları görünce ben daha fazla acı çektim... senin her adımını izledim... sırf çocuklar için... anlıyorsun değil mi, onlar için seni zorlamak istedim... ama artık hepsi bitti... şimdi her şey düzelecek..." (Zweig, 2018, s.68).

ELSA: 20'li yaşlarda, oyunculuk eğitimi almış, işsiz ve parasız genç bir kızdır. Para kazanmak amacıyla mahkemelerde yalancı şahitlik yapmaktadır. Fritz'in bir duruşmada bu kadının oyununu anlaması sonucu ise Fritz'in kendisine para teklif etmesiyle yeni görevini üstlenir. Edouard'ın sevgilisi ve bir şantajcı olarak Irene'in karşısına çıkar. Altsınıfa mensup, para kazanmak için çalışan, kaba, tehlikeli, aşağılık kompleksine sahip birini oynar. Irene onu çocukluğunda korktuğu "büyücü cadı" olarak tasvir eder. Ondandır korkmaktadır çünkü Elsa, Irene'in bilinçaltındaki korkularının temsildir. Elsa'da aldatılan bir kadının öfkesi vardır. Aynı zamanda kolay yoldan para kazanmak hoşuna gitmektedir. Aslında sembolik olarak Elsa Fritz'in bir kuklasıdır. Fritz ne isterse Elsa onu yapar. Irene'e kalkıştığı macerayı itiraf etmedikçe Fritz oyunun dozunu git gide arttırır.

Oyun süresince Elsa para kazandıkça yani deyim yerindeyse Irene'den para sızdırdıkça giyimi değişir, güzelleşir. Irene ile alay eden, rahat ve özgüvenli bir kadın olmaya başlar. Görevini tamamladığında sakin, sessiz yaşamına geri döner.

3.1. “Korku” Duygusunun Elsa Üzerinden Temsili:

Elsa, oyunda korkunun temsili olarak karşımıza çıkar. Yer yer gerçek, yer yer Irene'in sanrılarıdır. Elsa, dıştan merkeze doğru giden, Irene'de korku ve kapana kısılmışlık duygusunu histeriye dönüştüren bir tehdit ve şantaj unsurudur. Korkunun ve suçluluk duygusunun yarattığı sanrılar seyircide ve okuyucuda Elsa'nın yer yer gerçek olup olmadığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Elsa'nın uzun süreli, sessiz bekleyişleri ve takipleri Irene ve Fritz çiftinin evini tekinsiz ve huzursuz bir ortama dönüştür.

EDOUARD: Küçük bir çevrede tanınan 30'lu yaşlarının başında çapkın, genç bir piyanisttir. Irene ve başka kadınlarla kaçamak aşk hayatı yaşamaktadır. Özel davetlerde temsiller ve evinde piyano dersleri vermektedir. Burjuva toplumunun düşünce tarzına aykırı, düzensiz ve sabit geliri olmayan biridir. Fakat nazik, kadın ruhundan anlayan bir karakteri vardır.

Elodie Menant, Edouard'a oyun metninde yer vermemiş fakat Alt Sahne'de yönetmen Edouard'ı oyuna dâhil ederek ön oyunda Edouard ile Irene arasındaki cinsel birleşmeyi bir koreografiyle seyirciye gösterir. Burada birleşme sahnesi soyut bir biçimde tasvir edilmiştir.

4. Oyunun Sahne Tasarımı, Kostüm ve Müzikleri

Yönetmen, oyunun 1950'ler Avusturya'sında geçtiğini göz önünde bulundurarak döneme sadık kalmayı tercih etmiş, kostümleri o döneme uygun olarak kullanmıştır. Irene'in gündelik yaşamında veya sosyal yaşamında giydiği kostümler özel olarak tasarlanmıştır. Oyun boyunca Irene dört farklı kostüm giymiştir. Bu kostümler döneme uygun olan şapka, eldiven, gözlük vb aksesuarlarla tamamlanmıştır. Oyunun ilerleyen sahnelerinde Irene'in geçirdiği bunalımlar sonucu evden çıkmaması, depresif ve bakımsız hali, birkaç kostümünün bazı sahnelerde tekrar kullanılması fikrini doğurmuştur. Bu gibi tercihler bazen yönetmenin süreyi iktisatlı kullanmayı istemesinden ve seyirciyi bekletmek istememesinden de kaynaklanmaktadır.

Elsa'nın oyunun başında koyu renk olan ve sıradan kıyafeti, Irene'den şantaj sonucu aldığı paralarla birlikte bir süre sonra daha gösterişli, parlak ve kırmızı renkte bir kostüme dönüşmüştür. Fritz için, mesleğine ve karakterine uygun, dönemi yansıtan birkaç farklı takım elbise kullanılmış ve bunları yine dönemi yansıtan şapka, saat ve çanta gibi aksesuarlar tamamlamıştır. Edouard için ise mesleğini sembolize edecek olan papyonlu koyu renk bir takım elbise kullanılmıştır. Irene ile kendi evinde bulunduğu sahnelerde sıradan ama dönemi yansıtan pantolon ve atlet, Irene 'le kafede buluştukları sahne için ise takım elbise ve kahverengi uzun bir pardösü kullanılmıştır. Alt Sahne'nin rejisinde yönetmen, kişilerin psikolojik durumlarını ivmesini kullandığı ışık oyunları ve flashbacklerle desteklemiştir.

Sahne tasarımında yönetmen çağdaş bir tasarıma yönelmiş, oyundaki tüm mekânları (karakterlere ait) beyaz bantlar çekerek oluşturmuş, bu mekânın içine yine beyaz renkli dekor parçalarını yerleştirmiştir. Sahne tasarımında tasarımcı çizgiyi sahneyi-mekânı bölmek, sınır koymak, yön göstermek, dikkat çekmek veya bir duyguyu ifade etmek için kullanmıştır. Bu bağlamda oyunda karakterlerin kendilerine ait bölgelerinin sınırını belirlemek, sahneyi bölmek ve oyun hareket düzenini kolaylaştırması açısından yön göstermek amaçlı kullanmıştır.

Görsel 6. Korku Oyun Afişi Prodüksiyon: Alt Sahne

(Görseller, Alt Sahne arşivinden temin edilmiştir)

Oyunun bazı sahnelerinde Irene'in sanrılarını ortaya çıkarmak için postdramatik tiyatronun "eşzamanlılık" kavramı kullanılmıştır. Burada Irene'in Fritz ile konuştuğu iç içe geçmiş sahnelerde Irene'in yer yer Elsa'yı görmesi, duyması, ona cevap vermesi yönetmenin Irene'in psikolojik durumunun grafiğini seyirciye gösterebilmesi açısından önemlidir. Bu zamansallığın iç içe geçmesi durumunu, kullanılan ışıklar da destekler niteliktedir. Edouard'ın evinde, Elsa'nın durup beklediği yerlerde, balo sahnesinde, ışık ve renklerin gücü kullanılmıştır. Müzikler dönemi yansıtacak şekilde tercih edilmiştir. Gerek ev içerisinde radyodan çalan şarkılar, gerek balo sahnesindeki dansa 1950'lilerin popüler şarkıları tercih edilmiştir.

SONUÇ

Kocasını aldatan genç ve güzel bir kadının yerleşik ve güven verici ortam olan aile kozasından çıkması ve ardından başına gelen talihsiz olaylar ve psikolojik bunalımlar *Korku* hakkında yüzeysel bir bilgi verir. Stefan Zweig'in gerek uzun öyküsünde gerekse Elodie Menant'ın uyarılma metninde Irene, yaşadığı yeni ve ona değişik gelen ilişkisi yüzünden evliliğini, evliliğin ona sunduğu konforu ve kurulu düzenini bozmak istemez. Bu da aslında burjuva kayıtsızlığının bir örneğidir. Diğer yandan Fritz, aile kurumunun devamlılığını ve kendi iktidarını sürdürebilmek için mesleğini kötüye kullanarak Elsa'yı karısına şantaj yapması için azmettirir. Beraberinde karısının yaşadığı utanç ve yoğun korku karşısında Fritz, bunu evliliğini kurtarmak için ve çocuklarının zarar görmesini istemediği için yaptığını söyler. Oysa Irene üzerindeki tahakkümünü Elsa üzerinden gerçekleştirmiştir. Elsa'da meslek etiğine aykırı hareket ederek yeteneğini insanlara yalan söylemek ve onlardan para sızdırmak için kullanır. Edouard ise evli olduğunu bildiği bir kadınla yasak bir ilişki yaşamayı bilerek ve isteyerek kabul eder.

Stefan Zweig'in ünlü eseri *Korku* pek çok okur tarafından ilgiyle okunmuş ve hakkında birçok yorum yapılmıştır. Ancak yapılan yorumlar sadece kocasını aldatan bir kadın ya da ihanete uğrayan bir koca üzerinden olmuştur. Bu doğrultuda gerek okuyucular gerekse seyircilerin genellikle suçlu ya da haklı aramak üzerine yoğunlaştığını söylemek mümkün olacaktır. Oysa Stefan Zweig'in eserini, sadece korku ve aldatma kavramları üzerinden

çözümlemeye çalışmak buz dağının sadece görünen yüzünü okunmak olur. *Korku*, burjuva toplumunun oluşturduğu ahlaki yapıyı sorgularken, sadece karakterlerin değil aynı zamanda burjuva toplumunun maddi ve manevi köklerine dair de tahliller yapar. Birçok toplumda olduğu gibi burjuva toplumunda da pek çok şey ideolojinin aracıdır ya da onun için çalışır. Aile de devletin ideolojik aygıtlarından sadece biridir. Aile, önemi değişmeyen en güçlü ideolojik aygıttır. Çünkü aile, her çağda, iktidarın gücünü korumasına ve varlığını sürdürmesine katkıda bulunmuştur. Ailenin bu çürütülemez gerçeği, onu devletin en güçlü ideolojik aygıtı yapmıştır (Althusser 1996: 112).

Althusser için gerçek haz ve mutluluk sadece devletin en ezici ve korkunç ideolojik aygıtı olan ailenin hâkimiyeti altından çıkıldığında elde edilmektedir. Hiçbir sistemde yazılı olmasa da ailenin düzeni belirli kültürel kodlarla bir şekilde belirlenmektedir. Aile, iktidarın hegemonyasını pekiştirmeye aracılık etmektedir. Uygarlığın esas amacı da insanları bir arada toplamaktır. Dolayısıyla aile, bireyi yalnız bırakmak istemez. Aile bireylerinin aralarındaki bağ ne kadar güçlüyse bireylerin başka yaşam çevresine girmesi de zorlaşacaktır.

Ataerkil ailede belirli bir sayıda özgür ya da özgür olmayan birey, aile başkanının otoritesi altında bir aile meydana getirir. Kadının bağıllığını sağlama bakımından kadın, erkeğin keyfi gücüne teslim edilir. Tek eşli ailelerde de erkek ağır basar, evlilik bozulmaz ve aile toplumun iktisadi birimi durumuna gelir (Engels, 1998: 238).

Sonuç olarak eserin çözümlemesi yapılırken, eseri pek çok sosyal teorisyenin kuram ve kavramlarından ya da Freud'un davranış nedenlerini açıkladığı psikanaliz kuramı üzerinden okumak esere daha geniş bir çerçeveden bakılmasını sağlayacaktır. Bu çalışmanın yapılmasının amacını bu şekilde açıklamak mümkündür.

KAYNAKLAR

- Althusser, L. (2006). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (çev: Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bozer, A. D., Bal, M., İzmir, S., İnan, D., Sayın, G. ve Biçer, A. G. (2016). Postdramatik Tiyatro ve İngiliz Tiyatrosu. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Engels, F. (1998). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökenleri. Ankara: Sol Yayınları.
- Freud, S. (2016a). Otobiyografi. (çev: Ayşegül Demir). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Freud S. (2016b). Psikanalize Giriş Rüya. (çev: A. Can İdemen). İstanbul: Cem Psikoloji Yayınları.
- Freud, S. (2011). Uygarlığın Huzursuzluğu. (çev: Haluk Barışcan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Innes, C. (2010). Avant-garde Tiyatro. (çev: B. Güçbilmez ve A. V. Kahraman). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Köse, H. (2011). Medya Mahrem. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Menant, E. (2017). Korku. (çev: Can Kapyalı). İstanbul: Onk Ajans Telif Hakları Ajansı
- Scarpulla, M. (2006). "Les Représentations d'un pouvoir invisible dans la danse contemporaine." Acta Iassyensia comparationis 4: 248-255

- Svendsen L.F. (2017). Korkunun Felsefesi. (çev: Murat Erşen). İstanbul: Redingot Yayınları.
- Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz Kuramı ve Özellikleri. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Sayı: 7 Sayfa: 275-285
- Zweig, S. (2003). Freud ve Öğretisi. (çev.:Emin Eliçin). İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Zweig, S. (2015). Mektuplaşmalar. (çev: Ahmed Arpad). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Zweig, S. (2017). Freud: Mutluluğun Mimarı. (çev: Mine Bali). İstanbul: Zeplin Yayınları.
- Zweig, S. (2018). Korku. (çev: İlknur İgan). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Görsel Kaynakçası:

- Şekil 1. https://tr.wikipedia.org/wiki/Stefan_Zweig adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.
- Şekil 2. https://tr.wikipedia.org/wiki/Stefan_Zweig adresinden 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.
- Şekil 3. “Korku” Elsa & Irene & Edouard Davet Sahnesi, Prodüksiyon: Alt Sahne (Görseller, Alt Sahne arşivinden 13.04.2020 tarihinde temin edilmiştir).
- Şekil 4. “Korku” Irene & Edouard Prodüksiyon: Alt Sahne (Görseller, Alt Sahne arşivinden 13.04.2020 tarihinde temin edilmiştir).
- Şekil 5. “Korku” Irene & Edouard, Prodüksiyon: Alt Sahne (Görseller, Alt Sahne arşivinden 13.04.2020 tarihinde temin edilmiştir).
- Şekil 6. Korku Oyun Afışı Prodüksiyon: Alt Sahne (Görseller, Alt Sahne arşivinden 13.04.2020 tarihinde temin edilmiştir)

İnternet Kaynakçası

- http-1: <http://selfpsikoloji.com/2017/09/21/utanc-ve-sucluluk/> 13.04. 2020 tarihinde alınmıştır.
- http-2: <https://sozluk.gov.tr/> 13.04.2020 tarihinde alınmıştır.
- http-3: <https://sozluk.gov.tr/> 14.04.2020 tarihinde alınmıştır.
- http-4: https://tr.wikipedia.org/wiki/Stefan_Zweig 13.04. 2020 tarihinde alınmıştır.